

Макаренко П. В. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, м. Харків
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9055-3287>;

Захаренко Л. М. – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2121-0862>

Вияви професійної деформації в слідчих поліції

У статті представлено результати наукової розвідки особливостей виявів професійної деформації в слідчих Національної поліції України. Визначено, що респондентам характерна професійна деформація початкового та середнього рівнів на різних стадіях формування, а от глибинна – відсутня. Метою статті є дослідження особливостей виявів професійної деформації слідчих, які працюють у слідчих підрозділах Національної поліції України. **Методологію дослідження** становлять закономірності та принципи психодіагностичного інструментарію. Професійна деформація слідчих поліції супроводжується професійним вигоранням. Для сформованої професійної деформації початкового рівня характерні зміни в образі «Я», професійне огрублення особистості та помірно виражені показники професійного вигорання. Початком утворення професійної деформації середнього рівня є зростання доволіно-суб'єктивного тлумачення норм і вимог, виконання професійної ролі поза службою, вияви упередженого ставлення, збільшення емоційного виснаження, яскраво виражена деперсоналізація. Визначено, що тривалість служби спричиняє зростання кількості ознак професійної деформації, що не впливає на зміну ставлення респондентів до себе як професіонала, й ознак професійного вигорання, крім редукції особистих досягнень. Респонденти зі стажем службової діяльності понад 10 років більш аргументовано тлумачать правові норми та менш упереджено ставляться до людей, що є суб'єктами службової діяльності, однак більше незадоволені собою та продуктивністю своєї праці, на відміну від слідчих із меншим стажем служби й, відповідно, досвідом роботи. **Наукова новизна.** За результатами проведеної наукової розвідки визначено й описано особливості виявів професійної деформації у слідчих поліції на всіх стадіях та рівнях її утворення. Зроблено **висновок**, що незадоволеність результатами своєї професійної діяльності може стимулювати слідчих поліції на подальший професійний розвиток або призвести до її зміни. Перспективами подальших досліджень визначено проведення майбутніх наукових досліджень на репрезентативній вибірці та формування обґрунтованих рекомендацій щодо збереження професійного «ядра» слідчих підрозділів поліції.

Ключові слова: слідчі поліції; професійна деформація; професійне вигорання.

Вступ

В умовах сьогодення цінність висококваліфікованих кадрів стала надважливим фактором. У процесі тривалої діяльності фахівець набуває як професійних якостей, так і тих, які деформують його особистість і є небажаним наслідком професійного формування й розвитку.

Професійна деформація є неминучою даною, котру «сплачує» людина за досягнення рівня професіоналізму. Її негативних наслідків зазнають усі простори життєдіяльності професіонала: особистість, діяльність, відносини.

Професійна діяльність поліцейських належить до типу професій «людина-людина», характерними ознаками якої є підвищена стресогенність, значне підпаштування особистісних якостей до вимог служби, підвищений рівень фізичного та психологічного напруження, що й зумовлює професійну деформацію, ознаки якої розпочинають виявлятися в особистості, згодом відбиваються через поведінку в професійній діяльності та спілкуванні з найближчими людьми [1; 2]. Негативні особисті, професійні, соціальні наслідки професійної

деформації обумовлюють необхідність її своєчасної профілактики.

Поняття «професійна деформація поліцейського» вчені схарактеризували як «об'єктивний феномен, негативні вияви котрого можуть бути виокремлені лише з огляду на власне професійні та непрофесійні чинники» [1; 2], «іманентна властивість професійної діяльності, розвиток якої пропорційний досвіду та стажу практичної роботи» [3] та як одна із причин вчинення злочину, передбаченого ст. 365 Кримінального кодексу України (перевищення влади або службових повноважень) [4; 5] тощо.

Теоретичний аналіз феноменів «професійне вигорання» та «професійна деформація» особистості дозволив визначити, що це окремі феномени, які хоч і належать до групи деструктивних компонентів процесу професіоналізації особистості, однак не збігаються за обсягом і не тотожні.

Науковці визначають професійне вигорання як «синдром емоційного, розумового та фізичного виснаження через тривале емоційне перевантаження» [6, с. 295], «фізичний і психічний стан, спричинений сильною напругою в організмі через

постійні навантаження в професійній діяльності» [7, с. 131], «результат професійного стресу, його «крайній» вияв» [5] тощо. Розвиток професійного вигорання в поліцейських виявляється через наявність резистентії, яку супроводжує внутрішня напруженість, замкнутість, нерішучість, низька здатність до самоконтролю та емоційна лабільність [8; 9].

Дослідник О.В. Ярещенко на підставі аналізу закордонних і пострадянських досліджень, проведених за останні 25 років, констатував, що передумовами формування професійного вигорання поліцейських є вплив негативних емоцій у спілкуванні та значні психологічні перевантаження, пов'язані зі стресами, під час здійснення правоохоронної діяльності [10].

Науковці зазначають неоднозначність впливу професійного вигорання на професійне становлення (може зумовити тривалу психологічну кризу чи стимулювати до нових професійних звершень, впливає на якість і продуктивність праці), а також на вияв агресивних і ворожих реакцій [7; 9; 11; 12; 13; 14]. Суттєвою відмінністю професійної деформації від професійного вигорання є те, що професійна деформація залежить від тривалості служби та від сили деформуючого впливу, який об'єктивно міститься в конкретній діяльності, а професійне вигорання особистості не залежить від тривалості здійснення професійної діяльності [15–18].

На думку В. С. Медведєва, загальна ймовірність виникнення професійної деформації залежить від тривалості служби: до 5 років служби – незначна ймовірність; від 6 до 10 років служби – середня ймовірність; від 11 до 15 років – висока та дуже висока ймовірність виникнення глибокого рівня професійної деформації; понад 15 років служби – ймовірність дуже висока [19]. Також професор за зовнішніми виявами змін (їх наявність/відсутність, постійність) професійно важливих й особистих якостей працівника, його ставлення до навколишніх і самого себе у професійній деформації виокремив початковий, середній, глибокий рівні, кожен з яких у динаміці має три стадії (утворення, в цілому утворена, повністю утворена) [19].

Професійний розвиток слідчих підрозділів Національної поліції є багатограним процесом [16]. Потужними двигунами безперервного розвитку слідчого є його діяльність й умови, в яких вона протікає [20, с. 99]. Науковці зазначають, що професійна деформація слідчих поліції пов'язана із професійним вигоранням, професійною мотивацією, виявами агресивних і ворожих реакцій [2; 11].

Слідча діяльність має свої особливості, які за певних умов і тривалого професійного стажу можуть призводити до професійної деформації.

Права, обов'язки слідчих і гарантії їх процесуальної незалежності визначено законом.

Згідно з кримінальним процесуальним законодавством слідчі підрозділи Національної поліції України є органами досудового розслідування, які забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих підрозділів Національної поліції [4]. Відповідно до розділу 4 Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України слідчий є службовою особою, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої Кримінально-процесуальним кодексом України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Слідчий слідчого підрозділу Національної поліції України уповноважений самостійно приймати процесуальні рішення під час досудового розслідування (крім випадків, передбачених законом) та несе відповідальність за законне та своєчасне виконання процесуальних рішень, здійснення процесуальних дій [4]. Він виконує основні (обвинувачення, розслідування) та похідні (захисту, правосуддя, профілактичну) кримінально-процесуальні функції [17, с. 44].

Слідчій діяльності притаманне поєднання загальних й особливих юридико-психологічних характеристик, середня ймовірність перебування в екстремальних ситуаціях й отримання тілесних ушкоджень, низький рівень ризику, висока ймовірність отримання психічних травм [19]. З огляду на вищезазначене актуальним є емпіричне дослідження особливостей професійної деформації слідчих Національної поліції України.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є дослідження особливостей виявів професійної деформації слідчих, які працюють у слідчих підрозділах Національної поліції України.

У науковій розвідці використано:

1) «Опитувальник професійної деформації» («ОПД») (розробник В. С. Медведєв) для визначення показників, рівнів та стадій професійної деформації [8; 10];

2) опитувальник «MBI» (адаптація та переклад на українську мову В. С. Медведєва) для визначення показників і рівнів вияву професійного вигорання [11; 19].

Для обробки отриманих результатів використано описову статистику, U-критерій Манна-Уїтні, r-коефіцієнт кореляції Пірсона. Статистичну обробку провели, використовуючи функції та формули версії Excel, яка входить до програмного пакета Microsoft Office 2010.

Емпіричну базу наукової розвідки становили 20 поліцейських, які служать на посадах слідчих, старших слідчих відділів (відділень) територіальних (відокремлених) підрозділів Національної поліції. Стаж служби респондентів – від 7 до 24 років (в середньому – 15,6 років).

Завдання дослідження:

1) визначити кількісні та якісні показники професійного вигорання та професійної деформації респондентів на різних рівнях і стадіях утворення;

2) описати особливості виявів професійного вигорання респондентів з різними рівнями професійної деформації;

3) визначити кількісні та якісні показники професійної деформації та професійного вигорання респондентів з різним стажем служби;

4) описати особливості взаємозв'язків професійної деформації з професійним вигоранням, стажем служби.

Гіпотеза дослідження: професійна деформація слідчих поліції супроводжується професійним вигоранням та зростає зі збільшенням стажу служби.

Виклад основного матеріалу

Завдяки методиці «Опитувальник професійної деформації» («ОПД») було визначено основні показники, рівні та стадії утворення професійної деформації респондентів.

Основні показники професійної деформації респондентів мають такі значення:

– зміни в образі «Я» (від 4 до 10 балів; $M=6,55$ балів);

– професійне огрублення особистості (від 1 до 12 балів; $M=5,75$ балів);

– упереджене ставлення до людей, що є об'єктами службової діяльності (від 0 до 10 балів; $M=4,3$ бали);

– виконання професійної ролі загалом, окремих її елементів поза службою, коли в цьому немає об'єктивної необхідності (від 1 до 9 балів; $M=3,95$ бали);

– доволіно-суб'єктивне тлумачення регламентації власної діяльності та поведінки громадян (від 0 до 8 балів; $M=3,7$ бали).

Встановлено, що професійна деформація (від 11 до 47 балів) наявна в усіх респондентів ($M=24,25$ бали) і сягає початкового та середнього рівнів. Глибинного рівня професійної деформації в жодного з респондентів немає (рис. 1). Відповідно до рівня сформованості професійної деформації респонденти були розподілені на дві групи:

1) з початковим рівнем професійної деформації (в основному утворилася – у 16 осіб; повністю утворилася – у 2 осіб; осіб, у яких профдеформація на стадії утворення, – немає) – загалом 18 осіб;

2) з середнім рівнем професійної деформації (на стадії утворення – в 1 особи; в основному утворилася – в 1 особи; осіб з повністю утвореною профдеформацією цього рівня немає) – загалом 2 особи.

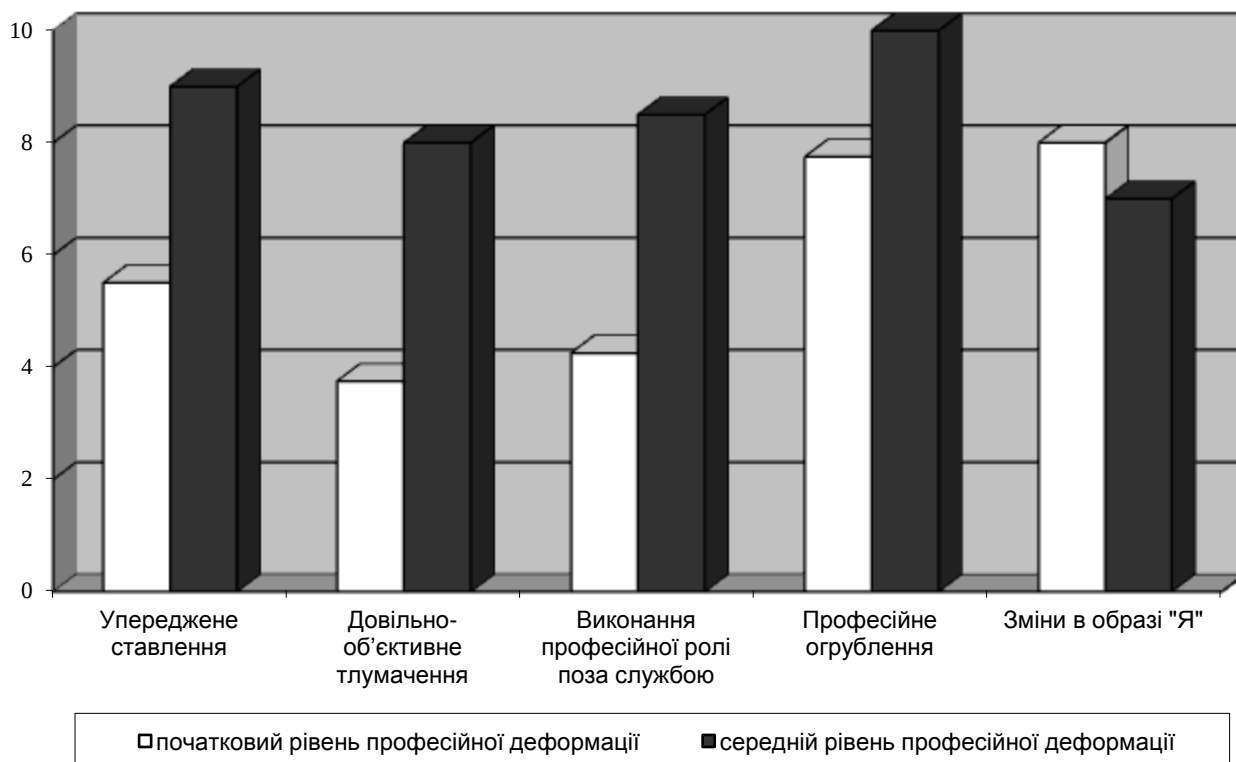

Рис. 1. Представленість основних показників професійної деформації респондентів на початковому та середньому рівнях її формування

Відповідно до представленої гістограми на початковому рівні професійної деформації в респондентів найбільш представлені зміни в образі «Я» (8 балів) та професійне огрублення особистості (7,75 балів). На середньому рівні професійної деформації її показники в респондентів більш виражені, а зміни в образі «Я» (7 балів), навпаки, – менш виражені.

Завдяки U-критерію Манна-Уїтні було проведено оцінку відмінностей між двома виокремленими групами за рівнем кількісно виміряних основних показників професійної деформації. Статистично вагомих відмінностей не встановлено ($36 \leq U \leq 50,5$; $p \geq 0,05$): рівні виявів основних показників професійної деформації в групах не відрізняються.

Наступним етапом дослідження стало визначення й інтерпретація особливостей виявів професійного вигорання в респондентів з різними рівнями професійної деформації.

Використовуючи опитувальник «MBI», було визначено показники професійного вигорання респондентів відповідно до трикомпонентної моделі професійного вигорання в представників професій типу «людина-людина»:

1) емоційне виснаження (переживання зниженого емоційного фону, байдужість або емоційне перенасичення);

2) деперсоналізацію (лат. *de*, лат. *persona* – особистість) як знеособлення та формальність контактів з оточуючим;

3) редукцію особистих досягнень (лат. *reductio* – повернення, відновлення) як негативну оцінку власних професійних досягнень і самого себе, спрощення та обмеження професійних обов'язків.

Згідно з отриманими даними, емоційне виснаження (M=21 бал), деперсоналізація (M=11,1 балів), редукція особистих досягнень (M=33,6 бали) респондентів вибірки відповідають середньому рівню вираженості. Компоненти професійного вигорання респондентів сягають від низького до високого рівня вираженості:

1) емоційне виснаження помірно виражене в половини респондентів (10 осіб), у решти – на низькому (6 осіб) чи високому (4 особи) рівнях;

2) деперсоналізація помірно виражена в більшості респондентів (13 осіб), у решти – високого (5 осіб) або низького (2 особи) рівня вираженості;

3) редукція особистих досягнень незначно виражена в половини респондентів (10 осіб), у решти – помірно (6 осіб) і яскраво виражена (4 особи).

Показники компонентів професійного вигорання респондентів з початковим і середнім рівнем професійної деформації подані у вигляді гістограми (рис. 2).

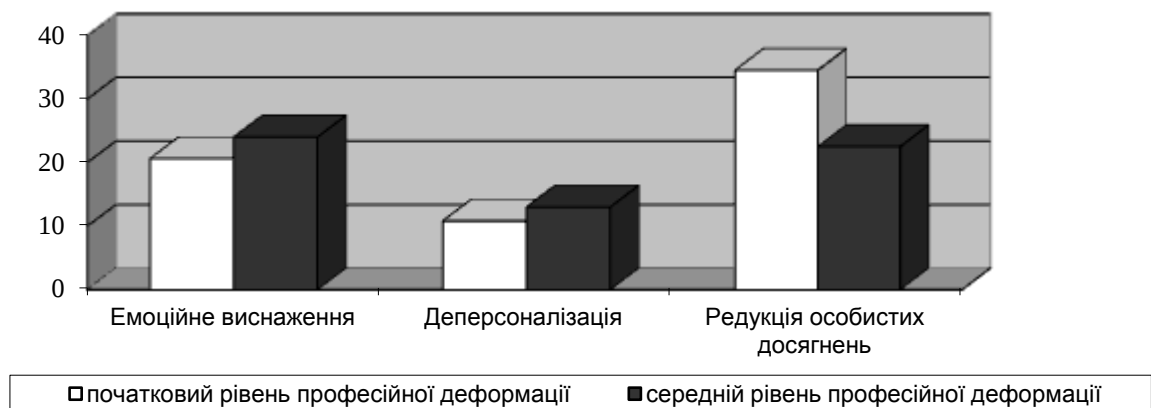

Рис. 2. Середньогрупові значення компонентів професійного вигорання респондентів із різними рівнями професійної деформації

Відповідно до даних гістограми емоційне виснаження та редукція особистих досягнень помірно виражені на початковому та середньому рівні професійної деформації, окрім деперсоналізації, яка зростає з помірної (10,8 балів) до яскраво вираженої (13 балів) на середньому рівні професійної деформації.

Наступним етапом дослідження стало визначення середньогрупових показників професійної деформації та професійного вигорання респондентів з різними рівнями професійної деформації на стадіях її утворення (табл. 1).

Таблиця 1

**Середньогрупові показники професійної деформації
на різних рівнях і стадіях її утворення**

Стадії	Показники профес. деформації					Показники профес. вигорання		
	1	2	3	4	5	6	7	8
Початковий рівень професійної деформації								
Стадія утворення	3,25	2,25	3,00	3,00	5,00	22,75	10,50	34,00
В основному утворилася	3,30	3,40	3,30	5,20	6,40	20,80	10,80	34,70
Повністю утворилася	5,50	3,75	4,25	7,75	8,00	18,00	11,25	35,75
Середній рівень професійної деформації								
Стадія утворення	8,00	8,00	9,00	8,00	6,00	16,00	10,00	21,00
В основному утворилася	10,00	8,00	8,00	12,00	9,00	32,00	16,00	24,00
Повністю утворилася	–	–	–	–	–	–	–	–

Примітка: показники професійної деформації: 1 – упередження ставлення; 2 – довільно-об'єктивне тлумачення; 3 – виконання професійної ролі поза службою; 4 – професійне огрублення; 5 – зміни в образі «Я»; 6 – емоційне виснаження; 7 – деперсоналізація; 8 – редукція досягнень.

Відповідно до даних таблиці можна зазначити, що спостерігаємо тенденцію до змін у вираженості показників професійної деформації респондентів на всіх стадіях і рівнях її формування. Так, на стадії в основному утвореної професійної деформації початкового рівня найвищий кількісний показник – «зміни в образі «Я»» (5 балів), але він продовжує зростати на всіх стадіях цього рівня. Також на всіх стадіях початкового рівня професійної деформації відбувається подальше «занурення» в роботу (показник професійного огрублення зростає з 5,20 балів до 7,8 балів).

Стадії повністю сформованої професійної деформації початкового рівня характерні високі кількісні показники змін в образі «Я» (8 балів), професійного огрублення (7,8 балів), упередженого ставлення до людей, які є об'єктами службової діяльності (5,50 балів), виконання професійної ролі поза службою (4,25 бали).

Про початок утворення професійної деформації середнього рівня свідчить зростання довільно-суб'єктивного тлумачення норм і вимог (з 3,75 до 8 балів), виконання професійної ролі поза службою (з 4,25 до 9 балів), упередженого ставлення до людини (людей), що є об'єктами службової діяльності (з 5,50 до 8 балів). Однак не відбувається подальше професійне огрублення особистості (показник змінився з 7,75 до 8 балів), відсутні подальші зміни в образі «Я» (з 8 до 6 балів).

Для стадії в основному утвореної професійної деформації середнього рівня характерні вищі

показники професійного огрублення особистості (12 балів), упередженого ставлення (10 балів), змін в образі «Я» (9 балів), порівняно з попередньою стадією професійної деформації цього ж рівня. Без змін залишаються ставлення до службових норм (8 балів), виконання професійної ролі поза службою (8 балів).

Встановлено, що компоненти професійного вигорання на всіх стадіях початкового рівня професійної деформації утримуються на середньому рівні вияву. Професійна деформація середнього рівня на стадіях утворення та в основному утвореної характеризується різними виявами емоційного виснаження та деперсоналізації, однаковим ставленням респондентів до особистих професійних досягнень.

Відповідно до ймовірності виникнення професійної деформації залежно від тривалості служби було проведено диференційний аналіз ознак професійної деформації та професійного вигорання респондентів із різним стажем служби.

Тривалість служби респондентів у слідчих підрозділах становить понад 5 років, зокрема переважна більшість яких (14 осіб) мають стаж служби понад 10 років, а решта (6 осіб) – від 7 до 10 років. Загальний показник професійної деформації респондентів зі стажем служби до 10 років набуває значень 11–25 балів ($M=19,8$ балів), понад 10 років – від 16 до 47 балів ($M=27,9$ балів). Середньогрупові показники професійної деформації, професійного вигорання респондентів з різним стажем служби подані у таблиці 2.

Таблиця 2

**Середньогрупові значення показників
респондентів із різним стажем службової діяльності**

Стаж служби	Основні показники професійної деформації					Показники професійного вигорання		
	1	2	3	4	5	6	7	8
від 7 до 10 років	4,9	4,2	4,1	6,1	6,6	21,7	11,9	31,7
понад 10 років	2,8	2,0	3,4	5,2	6,4	19,4	10,0	39,0

Примітка: показники професійної деформації: 1 – упереджене ставлення; 2 – довільно-об'єктивне тлумачення; 3 – виконання професійної ролі поза службою; 4 – професійне огрублення; 5 – зміни в образі «Я»; 6 – емоційне виснаження; 7 – деперсоналізація; 8 – редукція досягнень.

Відповідно до U-критерію Манна-Уїтні було проведено оцінку відмінностей за рівнем кількісно вимірних ознак професійної деформації респондентів із різним стажем служби.

Встановлено наявність статистично значимих відмінностей у рівні вияву окремих ознак професійної деформації. Так, у респондентів зі стажем служби понад 10 років нижчі показники упередженого ставлення ($U=10,3$; $p \leq 0,01$), довільно-суб'єктивного тлумачення ($U=1$; $p \leq 0,01$), порівняно з респондентами із меншим стажем службової діяльності. Решта показників професійної деформації респондентів із різним стажем служби статистично значимо не відрізняються ($23,5 \leq U \leq 42$; $p \geq 0,05$). Визначено, що такий показник професійного вигорання, як редукція особистих досягнень, сягає високого рівня в тих респондентів, які прослужили понад 10 років.

Проведений інтеркореляційний аналіз (r -коефіцієнт Пірсона) дозволив проаналізувати особливості кореляційних взаємозв'язків показників професійної деформації, професійного вигорання, стажу служби. Встановлено, що між показниками професійної деформації та професійного вигорання існує кореляційна залежність з тенденцією достовірного зв'язку. Наявні слабкі та помірні кореляційні зв'язки загального показника професійної деформації з такими компонентами професійного вигорання, як емоційне виснаження ($r=0,23$), деперсоналізація ($r=0,31$), редукція особистих досягнень ($r=-0,36$), однак напрям цих зв'язків вказує на психоемоційну втому, емоційну відстороненість і позитивну оцінку власних професійних досягнень і самого себе профдеформованої особи.

Наявні прямі кореляційні зв'язки між усіма показниками професійної деформації (крім показника «виконання професійної ролі поза службою») та деперсоналізацією: зі зростанням професійної деформованості працівника все більше виявляється його емоційна відстороненість під час виконання службових обов'язків. Кореляційні зв'язки емоційного виснаження зі

всіма показниками професійної деформації прямі ($0,03 \leq r \leq 0,39$), окрім показників «зміни в образі «Я» ($r=-0,02$): хоч вони й слабкі за своєю силою, однак вказують на відсутність прямого взаємозв'язку психоемоційної втоми й образу Я-професіонала. Прямі кореляційні зв'язки редукції особистих досягнень із показником «зміни в образі «Я» ($r=0,39$) та обернені кореляційні зв'язки помірної сили ($-0,47 \leq r \leq -0,19$) з іншими показниками професійної деформації вказують на те, що формування образу Я-професіонала супроводжується самооцінкою власних професійних досягнень.

Встановлено наявність прямої кореляційної залежності з тенденцією достовірного зв'язку між стажем служби та загальним показником професійної деформації та її показниками (крім «зміни в образі «Я», кореляція з яким обернена): зі збільшенням тривалості служби зростає професійна деформація, однак це не впливає на зміну самоставлення респондентів до себе як професіонала. Наявна кореляційна залежність з тенденцією достовірного зв'язку між стажем служби та показниками професійного вигорання: пряма – з емоційною виснаженістю, деперсоналізацією, обернена – з редукцією особистих досягнень.

Наукова новизна

За результатами проведеної наукової розвідки встановлено, що збільшення стажу служби слідчих поліції зумовлює вияв ознак професійної деформації, яка супроводжується професійним вигоранням. Описано вияви професійної деформації респондентів на всіх стадіях і рівнях її утворення.

Висновки

1. У всіх респондентів наявні ознаки професійної деформації початкового або середнього рівня. Глибинного рівня професійної деформації не виявлено.

2. Професійне вигорання респондентів помірно виражене, однак у чверті респондентів спостерігається високе емоційне виснаження та деперсоналізація, у кожного п'ятого – високий рівень редукції особистих досягнень.

3. Спостерігається тенденція до зміни показників професійної деформації респондентів у процесі її утворення від початкового до середнього рівня, однак найменше змін відбувається в образі «Я».

4. Професійна деформація слідчих поліції супроводжується професійним вигоранням. На початковому рівні професійної деформації ознаки професійного вигорання помірно виражені, на середньому рівні професійної деформації значно зростає деперсоналізація. Зі зростанням рівня професійної деформації слідчого поліції все більше виявляється його емоційна відстороненість під час виконання службових обов'язків, формальність контактів, що дозволяє раціонально оцінювати інформацію та здійснювати службову діяльність без емоцій, які заважають аналізу.

5. Тривалість служби в слідчому підрозділі прямо впливає на утворення професійної деформації (окрім змін уявлень до себе як

професіонала) та професійного вигорання. Наявність ознак професійної деформації в респондентів прямо не впливає на зміну самоставлення до себе як професіонала, однак формування образу Я-професіонала відбувається через самооцінку власних професійних досягнень, незалежно від наявності/відсутності емоційного виснаження від професійної діяльності.

6. Слідчі поліції зі стажем службової діяльності понад 10 років аргументованіше тлумачать правові норми та менш упереджено ставляться до людей, що є суб'єктами службової діяльності, однак більш незадоволені собою та продуктивністю своєї праці, на відміну від слідчих із меншим стажем служби й, відповідно, досвідом роботи.

7. Незадоволеність слідчими поліції результатами своєї професійної діяльності може стати як стимулом до подальшого професійного розвитку, так і стимулом до формування нової домінанти професійних цінностей, що потребує подальших наукових досліджень на репрезентативній вибірці та формування обґрунтованих рекомендацій щодо збереження професійного «ядра» слідчих підрозділів поліції.

REFERENCES

- [1] Kisil, Z.R., Kisil, R.-V.V., & Kisil, M.A. (2018). Teoretyko-psykholohichni zasady doslidzhennia profesiinoi deformatsii pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Theoretical and psychological foundations of the study of professional deformation of employees of the National Police of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 229-244. Retrieved from <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2561> [in Ukrainian].
- [2] Kovalchuk, Z. (2018). Vplyv osobystisnykh vlastyvostei na formuvannia profesiinoi deformatsii pratsivnykiv ryzykonebezpechnykh profesii [The influence of personal characteristics on the formation of professional deformation of workers in risky professions]. *Psykhologhiia osobystosti, Personality psychology*, 9(1). doi: <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.35-44> [in Ukrainian].
- [3] Bodnar, V.Ye. (2018). Determinanty profesiinoi deformatsii pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Determinants of professional deformation of employees of the National Police of Ukraine]. *Yurydychnyi biuleten, Legal bulletin*, 8, 283-291. Retrieved from http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/8_2018/43.pdf [in Ukrainian].
- [4] Nakaz MVS Ukrainy "Pro orhanizatsiiu diialnosti slidchykh pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy": vid 6 lyp. 2017 r. No. 570 [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine "On the organization of the activities of investigative units of the National Police of Ukraine" from June 6, 2017, No. 570]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> [in Ukrainian].
- [5] Kyrbatiev, O.V. (2019). Profesiina deformatsiia osobystosti pratsivnyka pravookhoronnoho orhanu yak prychyna nenalezhnogo vykonannia svoikh obov'язkiv [Professional deformation of the personality of a law enforcement officer as a reason for improper performance of one's duties]. *Yurydychnyi visnyk, Legal Bulletin*, 4, 204-210. Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15810> [in Ukrainian].
- [6] Shkrabiuk, V.S., & Bilyk, D.I. (2020). Emotsiine vyhorannia osobystosti: psykholohichniy analiz problemy [Emotional burnout of the personality: psychological analysis of the problem]. *Molodyi vchenyi, A young scientist*, 10(86), 293-296. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-60> [in Ukrainian].
- [7] Sirokha, L.V. (2019). Profesiine vyhorannia pratsivnykiv pravnych profesii u period yikhnoho profesiinoho stanovlennia [Professional burnout of employees of legal professions during their professional formation]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii, Theory and practice of modern psychology*, 2(1), 129-133. Retrieved from http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/part_1/2-1_2019.pdf#page=129 [in Ukrainian].
- [8] Borysiuk, O.M., & Fostiak, M.V. (2016). Doslidzhennia syndromu profesiinoho vyhorannia u pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Study of professional burnout syndrome among employees of the National Police of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 102-112. Retrieved from <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1025> [in Ukrainian].

- [9] Roach, J., Cartwright, A., & Sharratt, K. (2017). Dealing with the Unthinkable: a Study of the Cognitive and Emotional Stress of Adult and Child Homicide Investigations on Police Investigators. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 32, 251-262. doi: 10.1007/s11896-016-9218-5.
- [10] Yareshchenko, O.V. (2019). Profesiine vyhorannia spivrobotnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy: psykholohichni peredumy i ryzyky [Professional burnout of employees of the National Police of Ukraine: psychological preconceptions and risks]. *Psykhologichnyi zhurnal, Psychological journal*, 5(9), 234-244. doi: <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.9> [in Ukrainian].
- [11] Kudermina, O.I., Zakharenko, L.M., & Matsibora, D.V. (2021). *Poperedzhennia profesiinoi deformatsii politseiskoho v umovakh stresovykh sytuatsii zdiisnennia sluzhbovykh povnovazhen* [Prevention of professional deformation of a police officer in stressful situations of the exercise of official powers]. O.I. Motliakha (Rds.). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].
- [12] Sheard, I., Burnett, M.E., & Clair-Thompson, H.St. (2019). Psychological distress constructs in police with different roles. *International Journal of Emergency Services*. doi: 10.1108/IJES-06-2018-0033.
- [13] Gaines, P. (2018). Discourse processes and topic management in false confession contamination by police investigators. *International Journal of Speech, Language and the Law*, 25(2), 175-204. doi: <https://doi.org/10.1558/ijsl.34951>.
- [14] Saari, T., Ellonen, N., & Vuorensyrjä, M. (2020). Employee well-being of Finnish criminal investigators - mixed methods approach. *International Journal of Organization Theory & Behavior*, 23(1), 85-99. doi: <https://doi.org/10.1108/IJOTB-05-2019-0056>.
- [15] Holiev, S.V. (2019). Psykhoprofilaktyka ta podolannia syndromu "profesiinoho vyhorannia" u politseiskykh Natsionalnoi politsii Ukrainy (na prykladi Khersonskoi oblasti) [Psychoprophylaxis and overcoming the syndrome of «professional burnout» among police officers of the National Police of Ukraine (on the example of the Kherson region)]. *Sait "Derzhavna ustanova "Terytorialne medychne obiednannia MVS Ukrainy po Khersonskii oblasti", Site "State institution "Territorial Medical Association of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the Kherson Region"*. Retrieved from <https://www.dutmo.ks.ua/archives/1267> [in Ukrainian].
- [16] Miloradova, N.E. (2019). Problemni pytannia profesiinoho rozvytku slidchykh orhaniv dosudovoho rozsliduvannia Natsionalnoi politsii Ukrainy [Problematic issues of professional development of investigative bodies of pretrial investigation of the National Police of Ukraine]. *Pravo i bezpeka, Law and security*, 1(72), 104-110. doi: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.1.14> [in Ukrainian].
- [17] Drozd, V.H., Ponomarenko, A.V., & Ablamskyi, S.Ye. (et al.). (2020). *Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti slidchykh pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy* [Organizational and legal principles of activity of investigative units of the National Police of Ukraine]. Kherson: Helvetyka. Retrieved from <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6467> [in Ukrainian].
- [18] Queirós, C., Passos, F., Bártolo, A., Marques A., José, Fernandes da Silva, C., Pereira, A. (2020). Burnout and Stress Measurement in Police Officers: Literature Review and a Study With the Operational Police Stress Questionnaire. *Frontiers in Psychology*. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00587>.
- [19] Medvediev, V.S. (2019). Yurydyko-psykhologichnyi zmist ta osoblyvosti diialnosti slidchoho Natsionalnoi politsii Ukrainy [Legal and psychological content and peculiarities of the activity of the investigator of the National Police of Ukraine]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii, Theory and practice of modern psychology*, 3(2), 5-9. doi: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-2.1> [in Ukrainian].
- [20] Kulchytska, A.V., & Fedotova, T.V. (2019). Osoblyvosti vzaïmozv'язku mizh konstruktom profesiinoho vyhorannia ta proïavom ahresyvykh form povedinky osobystosti [Peculiarities of the relationship between the construct of professional burnout and the manifestation of aggressive forms of personality behavior]. *Psykhologichni perspektyvy, Psychological perspectives*, 34, 80-93. doi: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2019-34-80-93> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В., Кісіль М. А. Теоретико-психологічні засади дослідження професійної деформації працівників Національної поліції України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Вип. 2. С. 229–244. (Серія «Психологічна»). URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2561>.
- [2] Ковальчук З. Вплив особистісних властивостей на формування професійної деформації працівників ризиконебезпечних професій. *Психологія особистості*. 2018. Т. 9. № 1. doi: <https://doi.org/10.15330/ps.9.1.35-44>.
- [3] Боднар В. Є. Детермінанти професійної деформації працівників Національної поліції України. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 8. С. 283–291. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/8_2018/43.pdf.
- [4] Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 6 лип. 2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.
- [5] Кирбят'єв О. В. Професійна деформація особистості працівника правоохоронного органу як причина неналежного виконання своїх обов'язків. *Юридичний вісник*. 2019. № 4. С. 204–210. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15810>.
- [6] Шкраб'юк В. С., Білик Д. І. Емоційне вигорання особистості: психологічний аналіз проблеми. *Молодий вчений*. 2020. № 10 (86). С. 293–296. doi: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-60>.

- [7] Сіроха Л. В. Професійне вигорання працівників правничих професій у період їхнього професійного становлення. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 2. Т. 1. С. 129–133. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/part_1/2-1_2019.pdf#page=129.
- [8] Борисюк О. М., Фостяк М. В. Дослідження синдрому професійного вигорання у працівників Національної поліції України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 102–112. (Серія «Психологічна»). URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1025>.
- [9] Roach J., Cartwright A., Sharratt K. Dealing with the Unthinkable: a Study of the Cognitive and Emotional Stress of Adult and Child Homicide Investigations on Police Investigators. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 2017. Vol. 32. P. 251–262. doi: 10.1007/s11896-016-9218-5.
- [10] Ярещенко О. В. Професійне вигорання співробітників Національної поліції України: психологічні передуми і ризики. *Психологічний журнал*. 2019. Т. 5. № 9. С. 234–244. doi: <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.9>.
- [11] Кудерміна О. І., Захаренко Л. М., Мацібора Д. В. Попередження професійної деформації поліцейського в умовах стресових ситуацій здійснення службових повноважень : метод. рек. / за заг. ред. О. І. Мотляха. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 68 с.
- [12] Sheard I., Burnett M. E., Clair-Thompson H. St. Psychological distress constructs in police with different roles. *International Journal of Emergency Services*. 2019. doi: 10.1108/IJES-06-2018-0033.
- [13] Gaines P. Discourse processes and topic management in false confession contamination by police investigators. *International Journal of Speech, Language and the Law*. 2018. No. 25 (2). P. 175–204. doi: <https://doi.org/10.1558/ijsl.34951>.
- [14] Saari T., Ellonen N., Vuorensyrjä M. Employee well-being of Finnish criminal investigators – mixed methods approach. *International Journal of Organization Theory & Behavior*. 2020. Vol. 23. No. 1. P. 85–99. doi: <https://doi.org/10.1108/IJOTB-05-2019-0056>.
- [15] Голєв С. В. Психопрофілактика та подолання синдрому «професійного вигорання» у поліцейських Національної поліції України (на прикладі Херсонської області). *Державна установа «Територіальне медичне об'єднання МВС України по Херсонській області»* : [офіц. сайт]. 28 березня 2019 р. URL: <https://www.dutmo.ks.ua/archives/1267>.
- [16] Мілорадова Н. Е. Проблемні питання професійного розвитку слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України. *Право і безпека*. 2019. № 1 (72). С. 104–110. doi: <https://doi.org/10.32631/pb.2019.1.14>.
- [17] Організаційно-правові засади діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : монографія / [В. Г. Дрозд, А. В. Пономаренко, С. Є. Абламський та ін.]. Херсон : Гельветика, 2020. 352 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6467>.
- [18] Queirós C., Passos F., Bártoło A., Marques A. José, Fernandes da Silva C., Pereira A. Burnout and Stress Measurement in Police Officers: Literature Review and a Study With the Operational Police Stress Questionnaire. *Frontiers in Psychology*. 2020. doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00587>.
- [19] Медведєв В. С. Юридико-психологічний зміст та особливості діяльності слідчого Національної поліції України. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3. Т. 2. С. 5–9. doi: <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.3-2.1>.
- [20] Кульчицька А. В., Федотова Т. В. Особливості взаємозв'язку між конструктом професійного вигорання та виявом агресивних форм поведінки особистості. *Психологічні перспективи*. 2019. № 34. С. 80–93. doi: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2019-34-80-93>.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.2022

Makarenko P. – Ph.D. in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology of the Faculty No. 3 of the Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9055-3287>;

Zakharenko L. – Ph.D. in Psychology, Senior Research Fellow of the Scientific Laboratory on Psychological Support and Psychophysiological Studies of the Educational and Research Institute of Correspondence and Distance Learning of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2121-0862>

Phenomenon of Professional Deformation of Police Investigators

The article presents the results of a scientific investigation of the peculiarities of the manifestations of professional deformation among the investigators of the National Police of Ukraine. It was determined that the respondents are characterized by professional deformation at the initial and secondary levels at different stages of formation. The respondents have no deep professional deformation. Professional deformation of police investigators is accompanied by professional burnout. The formed professional deformation of the initial level is characterized by changes in the image of «I», professional coarsening of the personality and moderately expressed indicators of professional burnout. The

beginning of the formation of medium-level professional deformation is the growth of arbitrary and subjective interpretation of norms and requirements, the performance of a professional role outside the service, manifestations of prejudiced attitudes, the growth of emotional exhaustion, pronounced depersonalization of personal achievements. It was determined that with an increase in the length of service, the signs of professional deformation increase, but this does not affect the change in attitude towards oneself as a professional, more signs of professional burnout are manifested, in addition to the reduction of personal achievements. Respondents with more than 10 years of service experience interpret legal norms more reasonably and have a less prejudiced attitude towards people acting as subjects of official activity, but are more dissatisfied with themselves and the productivity of their work, in contrast to investigators with less service experience and, accordingly, experience work. It was concluded that police investigators' dissatisfaction with the results of their professional activity can stimulate their further professional development or lead to a change in professional activity. Prospects for further research are defined as conducting further scientific research on a representative sample and formulating well-founded recommendations regarding the preservation of the professional «core» of investigative units of the police.

Keywords: police investigators; professional deformation; professional burnout.